

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власій О., Дудка О., Іваночко Н. Формування цифрової компетентності соціального педагога як шлях до професійного росту. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 2 (33). С. 185–204. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/802/654>
2. Острянюк Т. С. Організаційно-педагогічна діяльність соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі: теоретико-методологічний аспект. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 1 (9). С. 167–178. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/189>
3. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-IX ; редакція від 24.03.2024, підстава 3482-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-VIII ; редакція від 24.03.2024, підстава 3482-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Наталія Патока

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

Виконавчого комітету Шевченківської районної у місті Полтаві ради,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

vasilicv364@gmail.com

Науковий керівник: Валентина Березан

Постановка проблеми. Соціальний захист є необхідною складовою державної політики, яка несе відповідальність за добробут, прогрес та безпеку своїх громадян. Проблема дослідження полягає в аналізі ефективності соціального захисту осіб похилого віку в Україні в умовах демографічних та економічних змін. Це включає оцінку функціонування пенсійної системи, доступ до медичних та соціальних послуг, а також рівень соціальної підтримки та інтеграції пенсіонерів у суспільство. Дослідження спрямоване на виявлення проблемних аспектів соціального захисту та розробку пропозицій щодо його подальшого удосконалення з метою підвищення якості життя пенсіонерів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі соціального захисту населення протягом різного періоду займались М. Бондар, І. Гайдамашко, В. Джуган, В. Полехіна, В. Рудяк. Незважаючи на ряд досліджень у галузі соціального захисту, система соціального захисту та соціального забезпечення осіб похилого віку в Україні потребує подальшого вивчення.

Мета статті – розкрити потреби та викликів, з якими зіштовхуються літні люди в країні, а також визначити ключові чинники, що впливають на якість їхнього життя. Результати дослідження мають надати базову інформацію для прийняття рішень на рівні державної політики та розробки програм, спрямованих на покращення умов життя людей похилого віку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основні права людини, які визнано та закріплено у міжнародних нормативних документах, включають соціальний захист та право на соціальне забезпечення. Необхідно враховувати, що соціальний захист є важливим чинником у поліпшенні життєвих умов, зменшенні бідності, підтримці інклюзивного розвитку та забезпеченні соціально-економічної стабільності. Однак низький рівень соціального захисту у різних країнах світу свідчить про те, що громадяни не можуть належним чином скористатися своїми правами на соціальний захист. Згідно з даними Міжнародної асоціації соціального забезпечення, приблизно 50 % населення світу мають доступ до різних форм соціального забезпечення, в той час як лише 20 % з них мають достатню охопленість цими програмами [5].

Попит на соціальний захист для осіб похилого віку є важливою складовою будь-якої суспільної системи. У зв'язку зі зростанням середньої тривалості життя та демографічними змінами, Україна, подібно багатьом іншим країнам, стикається з ростом чисельності людей похилого віку і, отже, з необхідністю забезпечення їхнього достатнього соціального захисту.

При вивченні проблем соціального захисту осіб похилого віку в Україні важливо відзначити основні недоліки сучасної системи соціального обслуговування, які виділяють В. Полехіна та І. Гайдамашко. Серед них зазначаються централізованість, фрагментарність та недоступність надання соціальних послуг, а також орієнтованість на стаціонарний догляд і відсутність індивідуального підходу. Ці проблеми ускладнюють процес інтеграції людей похилого віку у суспільство та не сприяють значному покращенню якості їхнього життя [3, с. 119].

Поняття централізованості означає, що управління та прийняття рішень у сфері надання соціальних послуг здійснюється з центрального рівня, а не на місцях, де проживають отримувачі цих послуг. Це може призводити до того, що потреби та специфіка кожного регіону, міста чи села не враховуються належним чином у процесі розробки та реалізації програм соціального захисту.

Фрагментарність вказує на розірваність та недостатню системність у наданні соціальних послуг. Це може означати, що різні аспекти соціального захисту (наприклад, медична допомога, житлові умови, психологічна підтримка тощо) не координуються між собою та надаються окремо, не враховуючи комплексної потреби клієнтів.

Недоступність може виникати через різні причини, включаючи недостатність фінансування, недостатню кількість кваліфікованих працівників, недостатню розвиненість інфраструктури, а також бюрократичні бар'єри для отримання певних видів підтримки.

Орієнтованість на стаціонарний догляд означає, що система соціального захисту надає перевагу стаціонарному догляду (наприклад, в домі для літніх

людей або лікарні), втрачаючи з огляду на можливість та переваги амбулаторного або домашнього догляду, які можуть бути більш прийнятними для багатьох клієнтів.

Також соціальні послуги надаються загальним шаблоном, не враховуючи індивідуальних потреб, умов та можливостей кожного клієнта. Відсутність індивідуального підходу може призводити до того, що певні групи отримувачів не отримують належної підтримки або не можуть скористатися доступними послугами в повному обсязі.

У праці В. Рудяк зазначено, що в даний момент соціальний захист осіб похилого віку залишається на низькому рівні і потребує удосконалення щодо надання соціального обслуговування, регулярної підтримки у різних аспектах, вирішення проблем з житлом тощо [4, с. 144]. Покращення соціального захисту для цієї вразливої групи населення повинно здійснюватися в тісній співпраці між центральними та місцевими органами влади, місцевим самоврядуванням і звичайними громадянами відповідно до міжнародних стандартів соціального захисту. Основні проблеми та напрями їхнього вирішення у сфері соціального захисту осіб похилого віку в Україні представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

**ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМ НА НАПРЯМІВ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ
У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ**

Проблема	Напрямок вирішення
Низький рівень пенсійного забезпечення	Збільшення пенсійних виплат, індексація пенсій з урахуванням рівня інфляції, впровадження накопичувальної пенсійної системи.
Недосконалість системи соціального обслуговування	Розширення мережі територіальних центрів соціального обслуговування, підвищення якості соціальних послуг, розвиток альтернативних форм соціального обслуговування (догляд вдома, денні стаціонари).
Недостатня доступність медичної допомоги	Забезпечення доступності медичної допомоги для осіб похилого віку, в тому числі безкоштовних ліків, діагностичних досліджень та реабілітаційних заходів.
Вікова дискримінація	Запровадження заходів щодо боротьби з віковою дискримінацією на ринку праці, у сфері надання послуг та інших сферах життя.
Соціальна ізоляція	Створення умов для активної участі осіб похилого віку в житті суспільства, розвиток волонтерського руху, організація дозвілля та культурного життя.
Недосконалість законодавства	Вдосконалення законодавства щодо соціального захисту осіб похилого віку, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

Інформація узагальнена автором за джерелами [1–4].

Отже, одним із ключових аспектів соціального захисту похилого населення в Україні є пенсійна система. Без належних корекцій, це може

призвести до дефіциту в пенсійних фондах та погіршення умов життя пенсіонерів. Окрім пенсійної системи, соціальний захист включає в себе доступ до медичних послуг, житла, соціальних послуг та підтримки в щоденних потребах.

Також на сучасному етапі ключовою тенденцією розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку є створення нового типу стаціонарних закладів, призначених для невеликої кількості підопічних. Діяльність цих закладів максимально наближена до європейських стандартів, спрямована на надання якісних соціальних послуг, усунення соціальної ізоляції та сприяння активній участі людей похилого віку в суспільному житті.

Одним із способів покращення соціального захисту літнього населення є підвищення ефективності управління, в тому числі шляхом зменшення бюрократичних перешкод та корупції у системі. Також важливо розвивати програми активного старіння, спрямовані на забезпечення активного та здорового способу життя для людей похилого віку, що сприятиме збереженню їхнього фізичного та психологічного здоров'я.

Крім того, потрібно звернути увагу на питання соціальної інтеграції та психологічної підтримки для літніх людей. Стимулювання участі у суспільному житті, забезпечення можливостей для розвитку та самореалізації можуть значно підвищити якість їхнього життя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціальний захист осіб похилого віку в Україні вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення. Покращення пенсійної системи, розвиток соціальних програм та підтримка активного старіння – це лише деякі з аспектів, які потрібно враховувати при розробці політики соціального захисту для людей похилого віку.

Для подальших досліджень важливо вивчити можливі шляхи вдосконалення системи соціального захисту осіб похилого віку в Україні. Це включає розгляд можливостей децентралізації влади та передачі повноважень на місцевий рівень, а також аналіз ефективності програм та послуг, спрямованих на підтримку цієї категорії населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934>
2. Джуган В. В., Джуган Р. І. Реалізація потреб людей похилого віку через формальні та неформальні мережі підтримки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 122–126. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/234918>
3. Полехіна В., Гайдамашко І. Вектори соціального захисту людей похилого віку. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. № 26 (129). С. 119–126.

4. Рудяк В. О. Проблемні питання у сфері соціального захисту осіб похилого віку в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 139–145. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/22.pdf
5. ISSA (International Social Security Association). 2024. URL: <https://www.issa.int/>

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Олена Рибалка

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
rybalkae94@gmail.com*

Збереження і відновлення ментального здоров'я населення України постало на сьогодні особливою проблемою. Ментальне здоров'я – це стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя. Ознаками ментального здоров'я, вважають психологи, є здатність любити, працювати, відпочивати, відновлюватись, керувати своїм емоційним станом, будувати адекватні стосунки з оточуючими, розвиватися і навчатися, успішно адаптуватися до нових умов життя, позитивно сприймати себе, уміння розв'язувати проблеми і сприймати те, що не можна змінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженнями психічного здоров'я займалися Г. І. Жара, С. П. Яланська, О. В. Бацилева, І. В. Пузь, Н. М. Атаманчук, Л. А. Попова, О. М. Кокун та ін.

На сьогодні основними факторами, що негативно впливають на стан ментального здоров'я стали військові дії, загибель рідних і близьких людей, втрата житла і роботи, еколого-економічна криза, стресові стани, панічні атаки, психоемоційна напруга, порушення безпеки життєдіяльності, невпевненість у завтрашньому дні.

Головними ознаками порушення ментального здоров'я за даними ВООЗ є: фізичні (порушення сну, больові відчуття у будь-якій частині тіла); емоційні (постійне відчуття страху, тривоги, журби); когнітивні (труднощі з чітким мисленням, порушення пам'яті, патологічні переконання; поведінкові (агресія, зловживання алкоголем чи наркотиками, неспроможність виконувати повсякденні функції); порушення харчування: надмірне вживання їжі, або відсутність бажання їжі; сильні перепади настрою; перцептивні (напр. пацієнту здається, що він бачить або чує, те чого не помічають інші). Насправді ознаки порушення дуже індивідуальні і відрізнити їх може тільки лікар [2].

Стан ментального здоров'я залежить від багатьох чинників: соціальних, екологічних, економічних. Ми більш детально розглянемо деякі соціальні фактори, які негативно впливають на стан ментального здоров'я.

До соціальних факторів які порушують стан ментального здоров'я відносяться конфлікти. Вони мають різні причини і характеристики.